

УДК 007: 366.63

БАРАНОВ О.А., кандидат технічних наук,
лауреат Державної премії України у галузі науки і техніки

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗМІ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЇ

Анотація. Про удосконалення механізмів регулювання ЗМІ, що використовують Інтернет-технології.

Ключові слова: засоби масової інформації, ЗМІ, Інтернет.

Аннотация. Об усовершенствовании механизмов регулирования СМИ, использующих Интернет-технологии.

Ключевые слова: средства массовой информации, СМИ, Интернет.

Summary. On the improvement of mechanisms to regulate the media using Internet technologies.

Keywords: : mass media, Internet.

Постановка проблеми. У багатьох сферах діяльності в останні десятиліття стали інтенсивно використовуватися Інтернет-технології, тому практично одночасно почали дискутуватися питання, присвячені особливостям правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних з цими технологіями. Особливість суспільних відносин, пов'язаних з Інтернет-технологіями, полягає в їх глобалізації, технологічній обумовленості і простоті реалізації. Саме ці чинники в основному визначають складності у формуванні якоїсь завершеної моделі правового регулювання як на національному рівні, так і на міжнародному. У зв'язку з цим використання Інтернет-технологій в різних практичних додатках здійснюється без відповідного правового забезпечення, що істотно підвищує ризики діяльності.

Висока динаміка змін як якісних, так і кількісних характеристик суспільних відносин, що базуються на Інтернет-технологіях, можливість виникнення значного збитку від неправильних підходів до розвитку правової системи, необхідність концентрації наукових зусиль на ключових для практики правових проблемах визначають напругу дискусій навколо теми правового регулювання подібних суспільних відносин. Крім того, необхідно враховувати, що якість правового регулювання істотно впливає на темпи залучення інвестицій не тільки власне до телекомунікаційної галузі, а й в ті сфери, в яких використовуються Інтернет-технології. Саме з цієї причини, через можливе погіршення процесу інновацій, що в свою чергу може сповільнити економічне зростання, американський сенатор Джон Маккейн ініціював прийняття закону з блокування ініціатив оголошених FCC (Federal Communications Commission, USA) в 2009 році щодо введення нових справедливих і розумних правил регулювання Інтернету [1].

Все це зумовлює актуальність досліджень по визначенню підходів до формування системи правового регулювання суспільних відносин, що пов'язані з використанням Інтернет-технологій.

Метою статті є дослідження деяких правових проблем регулювання засобів масової інформації в умовах використання Інтернет-технологій і мережі Інтернет.

Виклад основного матеріалу. З впровадженням цифрових технологій і розвитком мережі Інтернет з'явилися так звані Інтернет ЗМІ. Експерти відносять до Інтернет-ЗМІ веб-сайти, на яких розміщується новини та інші інформаційні матеріали, характерні для

засобів масової інформації. В Інтересах визначення змісту правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних з Інтернет-ЗМІ, необхідно досить точно уявляти технологічні особливості розміщення інформації в мережі Інтернет. Скористаємося даним у Законі України “Про телекомунікації” визначенням мережі Інтернет: “Інтернет – всесвітня інформаційна система загального доступу, яка логічно зв'язана глобальним адресним простором та базується на Інтернет-протоколі, визначеному міжнародними стандартами”, а “інформаційна система загального доступу – сукупність телекомунікаційних мереж та засобів для накопичення, обробки, зберігання і передача даних” [2]. Іншими словами, Інтернет – це глобальна мережа комп'ютерних інформаційних ресурсів із загальним доступом на основі використання єдиної стандартної схеми адресації та високошвидкісних телекомунікаційних мереж.

У зв'язку з Інтернетом і Інтернет-технологіями широко використовуються такі терміни: сервер (веб-сервер), сайт (веб-сайт), веб-сторінка, контент, хостінг, провайдер, контент-провайдер, хостінг-провайдер тощо. Ці терміни практично не мають юридичної фіксації, тому дамо їх визначення в інтересах даного дослідження, використовуючи тлумачний словник [3]:

сервер (веб-сервер, server, web-server) – комп'ютерні технічні й програмні засоби, що забезпечують функціонування будь-яких необхідних сервісів Інтернету: http (сайт), e-mail (електронна пошта), веб-конференції і т. п., а також забезпечують зберігання цифрових даних;

сайт (site, веб-сайт, Інтернет-сайт, web-site, вузол всесвітньої павутини, вузол www) – це місце в мережі Інтернет, яке визначається своєю Інтернет-адресою (URL), має свого власника і складається з веб-сторінок, які сприймаються як єдине ціле. Для розміщення сайту в мережі Інтернет необхідно мати веб-сервер з підтримкою як мінімум сервісу http;

веб-сторінка (Інтернет-сторінка, web-сторінка, сторінка www, web-page) – це логічна складова сайту, що однозначно визначається адресою (URL). Сайти складаються з веб-сторінок. Веб-сторінка може складатися з декількох частин (фреймів), кожен з яких є окремою сторінкою зі своєю власною адресою. Веб-сторінки можуть включати наступні інформаційні продукти: тексти, зображення (малюнки, фотографії, картини тощо), аудіо (мова, музика тощо), відео (відеофільми, кінофільми), та ін.;

контент (content) – під “контентом” розуміють власне інформаційне наповнення веб-сторінок або сайту – це інформаційні продукти;

хостінг (веб-хостінг, hosting, web-hosting) – послуга з надання у користування веб-сервера користувачу та забезпечення його цілодобової працездатності. При цьому користувач розміщує свої інформаційні продукти і сервіси на чужому технологічному майданчику. У більшості випадків надається віртуальний сервер (т. зв. віртуальний хостінг – *від авт.*), тобто надається програмне забезпечення, що підтримує роботу необхідних користувачеві сервісів, але працює на одній апаратній платформі одночасно з іншими подібними віртуальними серверами;

контент-провайдер – організація що створює, здійснює збір, узагальнення та систематизацію інформаційних продуктів, які розміщує на веб-сайтах;

провайдер (provider, Internet Service Provider, ISP) – це організація, яка надає послугу доступу до мережі Інтернет і, можливо, інші послуги, такі як хостінг, e-mail та ін.;

хостінг-провайдер (hosting provider, hoster, хостер) – провайдер послуг хостінгу, тобто організація, що професійно займається наданням послуг хостінгу.

Контент-провайдери можуть створювати сайти на своїх технічних засобах (комп'ютери, програмне забезпечення, телекомунікаційне обладнання) або скористатися

послугами хостінг-провайдерів. На цих сайтах контент-провайдери розміщують або власні інформаційні продукти, або продуктів інших авторів на платних або безкоштовних підставах. При цьому до розташовуваних на сайті контент-провайдером інформаційних продуктів ані хостінг-провайдер, ані провайдер відношення не мають. За винятком тих випадків, коли функції контент-провайдера і хостінг-провайдера або провайдера виконує одна і та ж організація або вони пов’язані договірними відносинами саме щодо створення контенту.

На практиці спостерігаються веб-сайти, які є цифровий копією існуючих ЗМІ, а також веб-сайти, на яких розміщуються новинні та інформаційні матеріали, характерні для традиційних ЗМІ, але які поза мережею Інтернету не мають аналогів. Крім того, сучасні технології дозволяють на одному сайті, навіть на одних веб-сторінках розміщувати різні види інформаційних продуктів – друковані, аудіо і відео тощо.

Таким чином, спостерігається широкий спектр веб-сайтів, на яких розміщується масова інформація. Все частіше ці веб-сайти мають конвергований характер, тобто об’єднують кілька видів масової інформації (друковані, аудіо і відео).

Сьогодні як серед юристів, так і в середовищі журналістів мають місце дискусії з приводу визначення юридичного статусу веб-сайтів, на яких розміщується масова інформація. Або іншими словами: має місце правова проблема – необхідно визнавати веб-сайти в якості ЗМІ чи ні? Похідною від цієї проблеми є інша проблема – необхідності реєстрації або неререєстрації таких веб-сайтів за умови визначення їх в якості ЗМІ. Для юридичної науки і практики проблема визначення правового статусу веб-сайтів, на яких розміщується масова інформація, важлива не тільки з умоглядної точки зору, а й з точки зору захисту прав та інтересів суб’єктів відносин, що пов’язані з ними.

Одним з ключових питань для досліджуваної проблеми є визначення терміна “масова інформація”. Одне з ранніх його визначень дано в роботах Б.А. Грушина: масова інформація – це інформація, розмножена і передана в масовому масштабі, практично на необмежену аудиторію, а індивідуалізована – інформація, яка існує, навпаки, в гранично обмеженій кількості примірників [4]. Для цього визначення критично чутливим є невизначеність поняття “практично необмежена аудиторія”. Адже аудиторія друкованих ЗМІ обмежена кількістю тиражу їх видання, а аудиторія радіотелевізійних ЗМІ обмежена кількістю населення, що знаходиться на території, в межах якої поширюється відповідний телевізійний або радіосигнал. Г.В. Іващенко та Т.В. Науменко наполягають на розумінні “масової інформації як інформації, що циркулює в тому шарі суспільної свідомості, яке визначено як масова свідомість, тобто свідомість практично, безпосередньо вплетена в практичну діяльність як її момент, сторона” [5]. Це визначення, можливо, і має певний філософський або соціологічний зміст, але воно не може бути використане з метою правового регулювання тому, що не має чітких кількісно або якісно вимірюваних характеристик.

У дисертаційному дослідженні А.А. Маліновський визначає масову інформацію як сукупність відомостей, що адекватно відображають процеси суспільного буття, призначених для необмеженого кола осіб, та розповсюджуються засобами масової інформації за допомогою спеціальних технічних систем і пристроїв. З другого боку, він же визначає масову інформацію як складну систему, яка складається із трьох відносно самостійних і взаємодіючих підсистем: комунікативною (власне інформаційною), інституційною (засоби масової інформації як форма розповсюдження масової інформації) та технічної (друкарні, видавництва, телерадіослужби, ретрансляційні станції, супутникові системи і т. п.) [6].

Іноді, замість терміна масова інформація використовується термін масова комунікація. На думку В. Іванова, це відбувається через те, що термін “масова комунікація” вживається як у вітчизняній, так і в закордонній літературі неоднозначно. Цим терміном позначають як мінімум три явища [7]:

- 1) процес передачі та поширення інформації на масову аудиторію;
- 2) власне інформацію;
- 3) засоби масової комунікації.

Цим же автором дано характерні ознаки масової комунікації (інформації). Масова комунікація (інформація) завжди спрямована на велику, неоднорідну і анонімну аудиторію. Прийнято вважати, що аудиторія має бути такою великою і масовою, щоб складатися з такої кількості членів, яке не зможе охопити комунікатор при безпосередньому спілкуванні. При цьому аудиторія бере участь в процесі спілкування протягом незначного періоду часу, за який передається повідомлення. Під неоднорідністю аудиторії розуміється те, що вона складається із сукупності індивідів різної статі, віку, рівня освіти, положення в суспільстві, які живуть в різних населених пунктах. Анонімність аудиторії означає, що її окремі члени невідомі комунікатору [8, с. 101 – 102].

Такий підхід до визначення масової комунікації є достатньо раціональним, але вимагає уточнення. Час спілкування може бути значним, оскільки читання одного і того ж повідомлення різними людьми може відбуватися протягом дуже великого проміжку часу. Це зауваження підтверджується тим, що позовні терміни по спорах, пов’язаних з поширенням недостовірної інформації ЗМІ, що встановлені національними законодавствами, чималі – від декількох місяців до декількох років. Тому слід це положення викласти таким чином – при цьому аудиторія бере участь в процесі спілкування протягом того періоду часу, за який це повідомлення передається і отримується споживачем інформації.

Далі слід уточнити поняття неоднорідності аудиторії. В якості ознак відмінності індивідуумів вибрані всього чотири – стать, вік, рівень освіти, положення в суспільстві, незважаючи на те, що насправді їх набагато більше. Крім того, необхідна ознака – проживання в різних населених пунктах – не може бути застосована через те, що є велика кількість ЗМІ, сфера розповсюдження яких якраз і обмежена якимось одним населеним пунктом чи то внаслідок статусу ЗМІ, чи то внаслідок обмеження технічних можливостей. Що стосується анонімності, то існують друковані ЗМІ, які розповсюджуються виключно за підпискою і тому комунікатору всі споживачі інформації можуть бути потенційно відомі. Швидше за все, в цьому випадку, слід говорити про невизначеність аудиторії, тобто комунікатору заздалегідь невідомий індивідуальний склад аудиторії або цей склад може змінюватися непередбачуваним чином.

З урахуванням вищевикладеного, дамо таке визначення масової інформації: *масова інформація* – це інформація, призначена для великої, неоднорідної та невизначеної аудиторії. При цьому, аудиторія (споживачі інформації) повинна бути такою великою і масовою, тобто складатися з такої кількості членів, яка не може бути охоплена при безпосередній передачі інформації. Час споживання масової інформації відбувається протягом того періоду часу, за який ця інформація передається та отримується її споживачами. Під неоднорідністю аудиторії розуміється те, що вона складається із сукупності індивідів різної статі, віку, економічного, соціального, освітнього та культурного рівнів. Невизначеність аудиторії означає, що її склад і чисельність необмежені, або наявні обмеження, що не перешкоджають її зміні в будь-якому напрямі.

Таким чином, основна відмінність масової інформації від іншої інформації полягає у тому, що вона орієнтована на її використання аудиторією, що складається з невиразно

великої кількості різнорідних індивідуумів. Інформаційні продукти, розміщені на веб-сайтах, потенційно доступні всім користувачам мережі Інтернет, які для контент-провайдера в загальному випадку являють собою аудиторію, що складається з невизначено великої кількості різнорідних індивідуумів. Отже, веб-сайти по суті є джерелом масової інформації.

Однак не можна застосувати принцип правової еквівалентності, поширюючи правові норми, що регулюють діяльність звичайних ЗМІ, на регулювання діяльності Інтернет-ЗМІ, оскільки функціонування веб-сайтів має свої особливості, зумовлені особливостями як Інтернет-технологій, так і всієї мережі Інтернет. До таких основних особливостей слід віднести:

- транскордонний характер розміщення і використання інформаційних продуктів, які знаходяться на веб-сайтах;
- можливо відносну або абсолютну анонімність авторів, що розміщують інформацію на веб-сайтах;
- мультимедійний характер подання інформації, тобто подання її у відео-, аудіо- та текстових форматах, а також у форматі графічних і фотозображень;
- інтерактивність, тобто можливість активного інформаційного обміну споживача інформації з її джерелом;
- можливу різну державну юрисдикцію учасників інформаційних відносин, що реалізуються за допомогою Інтернет-технологій;
- легкість трансформації, виправлення і видалення інформаційних продуктів, розміщених на веб-сайтах;
- складність визначення часу розміщення інформації на веб-сайтах або її подальшої трансформації та видалення.

Все це зумовлює необхідність особливого правового регулювання інформаційних відносин, заснованих на використанні веб-сайтів.

В юридичній літературі триває дискусія про правовий статус веб-сайтів, що містять масову інформацію. На думку Т. Шевченко, правова легімізація діяльності Інтернет-ЗМІ недоцільна, оскільки вона не є необхідною в демократичному суспільстві [9]. Іншою причиною, яка підтверджує недоцільність встановлення правового статусу Інтернет-ЗМІ, він вважає те, що проблеми, що виникають у зв'язку з відповідальністю за поширення інформації через Інтернет, не сильно залежать від того, має Інтернет-видання статус ЗМІ чи ні, оскільки відповідальність за поширення інформації настає за загальними правилами, визначеними в Цивільному кодексі України. З цим можна було б в цілому погодитися, але правові норми, що містяться у статті 277 Цивільного кодексу України, носять декларативний характер і не містять законодавчих механізмів реалізації права на захист від поширення недостовірної інформації. Тим більше що для Інтернет-ЗМІ досить проблемним є питання визначення автора недостовірної інформації. Таку точку зору поділяє А. Афанасьєва, яка крім усього іншого ще зазначає, що не встановлено порядок спростування інформації для Інтернет-видань. Наприклад, у друкованих ЗМІ спростування недостовірної інформації повинно бути набрано тим же шрифтом і поміщено під заголовком “спростування” на тому ж місці шпальти, де містилося повідомлення, яке спростовується. Такі механізми складно застосувати по відношенню до Інтернет-видань [10].

Досить детально правова позиція щодо неможливості еквівалентного віднесення веб-сайту до ЗМІ відповідно до російського законодавства викладена в листі Росохоронкультури Президенту Фонду захисту гласності А.К. Симонову [11]. Але при

цьому робиться висновок про те, що законодавство не забороняє, тобто робить можливим добровільну реєстрацію веб-сайтів як ЗМІ.

Виходячи зі складності проблеми визначення правових підходів до регулювання Інтернет-ЗМІ Монахов В.Н. вважає, що без вироблення та реалізації однакового підходу з боку всіх інформаційно розвинених держав, з активною участю в цих процесах національних і транснаціональних неурядових структур, ані забезпечення основних прав суб'єктів мережних засобів масової інформації, ані боротьба з правопорушеннями у цій сфері не можуть бути повністю ефективними [12, с. 109]. Але вже через два роки у своїй новій роботі Монахов В.Н. формулює практично протилежну точку зору. Він вважає, що принципово нових правових регуляцій для реалізації інституту свободи масової інформації у віртуальному середовищі проживання не потрібно. Разом з тим, деякі елементи правового опосередкування цього виду інформаційної діяльності необхідно осучаснити в напрямі їх гармонізації з віртуальним середовищем його проживання. Категоричним імперативом при здійсненні цієї гармонізації повинна стати наступна максима: те, що дозволено в он-лайн, повинно бути дозволено і в офф-лайн. І в той же час те, що карається поза мережею, повинно бути покараним і в мережі [13, с. 102]. Слід погодитися з ідеєю, що висловлена В.Н. Монаховим. Науково її доцільно виразити таким чином: заборони і дозволи в інформаційній сфері інваріантні до способів і методів розповсюдження інформації. Але, реалізація та захист прав суб'єктів відносин, пов'язаних з масовою інформацією, при використанні Інтернет технологій таки вимагає додаткової правової регуляції. Більше того, категорично викликає заперечення використання виразів типу “у віртуальному середовищі проживання” при розгляді правових проблем, пов'язаних з використанням Інтернет-технологій або мережі Інтернет.

В останні роки в європейському співтоваристві неодноразово зверталися до теми ЗМІ та нових цифрових технологій. Одним з перших нормативних документів на цю тему була Декларація про свободу комунікацій в Інтернет [14]. Ця Декларація примітна тим, що за основну мету вона ставить зміцнення свободи вираження та вільної циркуляції інформації в мережі Інтернет. У Декларації оголошується 7 принципів. Особливий Інтерес в контексті даної роботи представляють п'ять з них.

Задовільні правила для Інтернету. Цей принцип означає, що до інформації (контенту) в Інтернет не повинні застосовуватися обмеження, які будуть перевищувати аналогічні обмеження по відношенню до інших засобів доставки інформації (контенту).

Відсутність попереднього державного контролю. Державні органи не повинні застосовувати загальне блокування чи засоби фільтрації для обмеження доступу громадськості до інформації та комунікацій в Інтернеті, незалежно від кордонів. Цей принцип не перешкоджає інсталяції фільтрів для захисту неповнолітніх, зокрема в школах або бібліотеках. З метою забезпечення дотримання гарантій, передбачених у частині 2 статті 10 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, можуть застосовуватися заходи з примусового вилучення безперечно ідентифікованої інформації (контенту) в Інтернет або, альтернативно, блокування доступу до неї, якщо компетентні національні органи приймуть попереднє або остаточне рішення щодо її незаконності.

Ліквідація бар'єрів для участі індивідів в інформаційному суспільстві. Держави повинні сприяти і стимулювати доступ всіх до Інтернет-комунікацій і інформаційних послуг на недискримінаційній основі за доступною ціною. Більше того, активна участь громадськості, наприклад, шляхом створення і підтримки індивідуальних веб-сторінок, не повинна обтяжуватись ліцензуванням чи іншими вимогами аналогічної дії.

Обмеження відповідальності постачальників послуг за зміст інформації (контент) в Інтернет. На постачальників послуг не повинні покладати загальний обов'язок здійснення моніторингу інформації (контенту) в Інтернеті, до якого вони надають доступ, яку вони передають або зберігають, а також обов'язок в частині активного пошуку фактів чи обставин, які викривають незаконну діяльність.

Повинно бути забезпечено, щоб постачальники послуг не залучалися до відповідальності за зміст інформації (контент) в Інтернеті, коли їх функціональність відповідно до закону обмежується передачею інформації або наданням доступу до мережі Інтернет.

У разі якщо функціонування постачальників послуг є ширшим і вони зберігають інформацію (контент), наданий іншими особами, країни-члени можуть визнавати їх співвідповідачами, якщо вони не вживають негайних заходів з вилучення або заборони доступу до інформації або послуг незаконного характеру, як тільки їм стане про це відомо відповідно до національного законодавства.

Під час нормативного закріплення зобов'язань постачальників послуг, передбачених цим принципом, необхідно діяти з належною обережністю у відношенні свободи вираження поглядів особами, які першими розміщують інформацію в Інтернет, а також щодо відповідних прав користувачів інформації.

Анонімність. З метою забезпечення захисту від он-лайнного стеження і сприяння вільному вираженню поглядів та ідей країни-члени будуть поважати бажання користувачів Інтернету не розкривати свою особистість. Це не буде перешкоджати країнам вживати заходів і співпрацювати з метою відстеження осіб, винних у кримінальних злочинах, відповідно до національного законодавства, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та інших міжнародних домовленостей у сфері правосуддя і діяльності поліції.

Надалі ці принципи знайшли відображення в численних нормативних і оглядових документах Ради Європи, Європейського Союзу і європейських організацій. Так в 2004 році була прийнята Рекомендація Комітету Міністрів “Про право на відповідь в новому медіа-середовищі” [15]. У цій Рекомендації зазначено, що після прийняття Резолюції Комітету Міністрів “Про право на відповідь – взаємовідносини громадян і преси” (1974 р.), положення якої повинні застосовуватися до всіх ЗМІ, стався ряд великих технологічних змін, а це, в свою чергу, зажадало перегляду тексту Резолюції з метою її адаптації до нинішньої ситуації в секторі засобів масової інформації в Європі. В Рекомендації підкреслюється, що за правової регламентації забезпечення права на відповідь необхідно враховувати те, що в он-лайн середовищі є можливість миттєвого виправлення інформації, що оскаржується.

Комітет міністрів рекомендує, щоб уряди держав-членів досліджували проблеми, пов'язані з реалізацією права на відповідь у новому медіа-середовищі, і, в разі необхідності, ввели в своє національне законодавство норми, які забезпечують реалізацію права на відповідь або будь-який інший еквівалентний засіб. Це законодавство повинно дозволяти швидке виправлення неправильної інформації в он-лайнних або оф-лайнних ЗМІ відповідно до принципів, які можна прилаштувати до особливостей кожного типу ЗМІ. Надалі в Декларації використовується термін “медіа”, який відноситься до будь-яких засобів комунікацій, призначених для періодичного поширення інформації в он-лайнні чи в оф-лайнні, таких як газети, періодичні видання, радіо, телевізійні та мережні (Інтернетівські – *від авт.*) інформаційні служби.

У Рекомендації ще раз підтверджується те, що право на відповідь має захистити будь-яку юридичну або фізичну особу від будь-якої інформації, що представляє неточні

факти, яка стосується цієї особи і зачіпає її права. Особливо слід підкреслити те, що за рамками цих Рекомендацій залишається правове вирішення проблеми поширення думок та ідей.

Основні принципи, які наводяться в Рекомендаціях і які необхідно враховувати при створенні законодавчих механізмів реалізації права на відповідь, наступні: сфера дії права на відповідь, оперативність, еквівалентність, безкоштовність. Перший принцип означає, що будь-якій фізичній чи юридичній особі, незалежно від національності чи місця проживання, потрібно дати право на відповідь або еквівалентний засіб, що забезпечує можливість реагувати на будь-яку інформацію в ЗМІ, яка представляє неточні факти про нього, що зачіпають його особисті права.

Принцип еквівалентності, практично втілений і в національному законодавстві, означає, що відповідь повинна бути дана, в максимально можливій мірі, тим же способом і в тому ж місці, як була дана оскаржувана інформація, щоб досягти тієї ж самої публічності і того ж самого впливу.

Окремо в Рекомендаціях розглядається випадок, коли оскаржується інформація, що зберігається в режимі відкритого доступу в електронних архівах і право на відповідь було надано та реалізовано. В цьому випадку повинна бути встановлене відсилання між цими двома повідомленнями, якщо це можливо, з тим щоб привернути увагу користувачів до того, що на первинну інформацію було дана відповідь.

Слід зазначити, що у Рекомендаціях досить повно порушені проблеми, пов'язані з особливостями функціонування веб-сайтів. Це стосується, насамперед, таких проблем: еквівалентність відповіді, встановлення механізму відсилань відповіді до вихідної інформації або навпаки для веб-сайтів; необхідність оголошення контактної особи для звернень з метою реалізації права на відповідь; зберігання опублікованих матеріалів. Але, на жаль, Рекомендації не містять правової деталізації вирішення цих проблем, особливо це стосується перших двох. Проблема правового регулювання еквівалентного розміщення відповіді для веб-сайту вимагає додаткового дослідження.

У Рекомендаціях Комітету Міністрів “Про заходи щодо забезпечення суспільної цінності служби Інтернету” зазначається, що в цифровому середовищі має дотримуватися право на презумпцію невинуватості, а також дотримуватися права на справедливий судовий розгляд. Крім того, вказується на необхідність дотримання принципу, відповідно до якого не повинно бути ніякого покарання поза законом. Всі ці вимоги повинні бути підтримані шляхом розробки відповідної правової національної нормативної бази, а також шляхом заохочення самоврядування та спільного управління для журналістів та медіа-сервіс-провайдерів (контент-провайдери – *від авт.*) [16]. З урахуванням відсутності в суспільстві консолідованої точки зору на питання відповідальності за зміст інформації, розміщеної на веб-сайтах, в Рекомендаціях заохочується проведення загальнодержавної дискусії про відповідальність приватних суб'єктів, таких як Інтернет-провайдери, контент-провайдери і користувачі, а також обговорення механізмів захисту прав інших людей, створення бази саморегулювання для сприяння здійсненню професійної відповідальності.

ПАРЄ у своїй Резолюції “Індикатори положення ЗМІ в умовах демократії” зазначає, що друковані ЗМІ та ЗМІ, які використовують Інтернет-технології, не зобов'язані мати державну ліцензію або реєстрацію [17]. А в іншій своїй Резолюції щодо медіаграмотності у світі цифрових технологій ПАРЄ відзначила дуже важливу тенденцію – “кордони між всіма видами медіа (аудіовізуальними та друкованими, традиційними і цифровими) стираються і різні форми медіа зближуються в технічному і змістовному плані, нові засоби масової комунікації проникають в усі сфери людського

життя завдяки інноваційним технологіям. Крім того, спільноти громадян, мережеві блоги та відеоігри також є формами медіа” [18].

З розвитком платформ Веб 2.0 – блогів, форумів, сервісів обміну документами і “віртуальних світів” – відмінності між користувачем і творцем контенту стираються. Користувачі Інтернету можуть самі створювати значну частину матеріалів: повідомлення блогів, відео на YouTube, фотогалереї [19, с. 141]. Тому ще більш претензійний висновок зроблено в названій Резолюції: “широкий доступ до інформаційних технологій надає кожному члену суспільства можливість передачі інформації в глобальному масштабі, роблячи його потенційним “журналістом”, і викликає необхідність медіаграмотності не тільки для розуміння інформації, але також для створення і поширення власного медіа-контенту” [18]. Цей висновок цілком відповідає ідеології та основній меті розвитку інформаційного суспільства, але абсолютно не може поки бути врахований сучасними доктринами права у сфері ЗМІ. Парадигма сучасних доктрин права у сфері ЗМІ полягає в тому, що існуючі правові норми призначені для регулювання діяльності саме регулярних структур ЗМІ типу телерадіоорганізацій, різних редакцій та журналістів як осіб, що займаються професійною діяльністю. Резолюція передбачає появу нового суб’єкта регуляторного законодавства у сфері ЗМІ – непрофесійного журналіста (фізична особа), яким може бути кожен.

Гостроти правовим проблемам в цьому сегменті інформаційної сфери надає позиція ПАРЄ, висловлена в Рекомендації від 25.01.2011 р. [20]. У ній підкреслюється, що право на захист джерел інформації відноситься до числа професійних привілеїв, призначених для заохочення джерел надати важливу інформацію для журналістів. А, отже, вказується в Рекомендації, нежурналісти не можуть отримати вигоду з права журналістів не розкривати свої джерела. Іншими словами, правом на захист інформаційних джерел не можуть скористатися нежурналісти – приватні особи з їх власними веб-сайтами або веб-блогами.

Окремою проблемою, що вимагає уважного всебічного розгляду, є проблема визначення національної юрисдикції випадків обмеження на поширення контенту. Відповідно до багатьох національних та міжнародних нормативних актів щодо друкованих засобів масової інформації (газет і журналів) може бути здійснено судове переслідування за розміщення інформації в будь-якій країні, де така інформація визнана забороненою для розповсюдження. Це стає можливим незважаючи навіть на те, що в країні, де видається газета або журнал, така інформація не заборонена для поширення. Можна погодитися з думкою М. Ліпсона, який стверджує, що таке переслідування може мати місце лише в тому разі, коли видавець робив зусилля, спрямовані на поширення своїх видань в країні, в якій здійснюється судове переслідування [21].

Якщо слідувати логіці, то за аналогією з друкованими засобами масової інформації (газетами і журналами) судове переслідування за розміщення інформації на веб-сайтах також може бути здійснено в будь-якій країні, де така інформація визнана забороненою для розповсюдження. А у випадку з Інтернет-ресурсами це означає, що переслідування стає можливим в будь-якій країні, де є доступ до Інтернет-мережі. Таким чином, поширення такого підходу до визначення юрисдикції спорів з приводу поширення забороненого контенту робить автоматично рівень свободи слова в усіх країнах, в частині інформації, що розміщується на веб-сайтах, мінімальним, відповідним рівню свободи слова в найбільш невилній країні. Це відбудеться тому, що індивідууми, перебуваючи в країні під юрисдикцією законів, що захищають свободу слова, можуть за

умови опублікування деякої інформації на веб-сайтах у мережі Інтернет опинитися під судовим переслідуванням при в'їзді в якусь зарубіжну країну [21].

Очевидно, така ситуація не буде сприяти реалізації одного з основних прав людини – права на свободу слова. Тому автоматичне поширення вже наявних норм щодо розповсюдження забороненого контенту залишається доцільним тільки в умовах однієї юрисдикції, тобто в країні перебування веб-сервера, на якому розміщена протиправна інформація. Що ж стосується випадків, коли розміщення інформації та її фактичне використання перебувають під різними юрисдикціями, то можливим судове переслідування може бути тільки в тій країні, на яку прямо чи опосередковано вказує зміст інформації, або зміст інформації прямо або побічно вказує, що її адресат (читач) знаходиться в цій країні.

Висновок.

Таким чином, незважаючи на те, що основна маса норм національного законодавства, що регулюють діяльність традиційних засобів масової інформації, може бути застосована і для випадку розміщення масової інформації на веб-сайтах у мережі Інтернет, необхідна копітка і об'ємна робота з внесення змін до законодавства для забезпечення врахування особливостей в правовому регулюванні, викликаних специфікою функціонування веб-сайтів, Інтернет-технологій та мережі Інтернет, а також для гармонізації з європейським правовим полем у цьому сегменті інформаційної сфери.

Використана література

1. Greene J. FCC Proposes Rules of the Road for the Internet / Jenna Greene. – Режим доступа : [//www.legaltimes.typepad.com/blt/2009/10/fcc-proposes-rules-of-the-road-for-the-internet.html](http://www.legaltimes.typepad.com/blt/2009/10/fcc-proposes-rules-of-the-road-for-the-internet.html)
2. Про телекомунікації : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 12. – Ст. 155
3. Толковый словарь. – Режим доступа : [//www.your-hosting.ru/terms/s/site](http://www.your-hosting.ru/terms/s/site)
4. Массовая информация в советском промышленном городе / Б.А. Грушин, Л.А. Оников ; под ред. Грушина Б.А., Оникова Л. А. – М. : Политиздат, 1980. – 446 с.
5. Иващенко Г.В. Массовая информация / Г.В. Иващенко, Т.В. Науменко. – Режим доступа : <http://credonew.ru/content/view/181/52>
6. Малиновский А.А. Свобода массовой информации : дис. на соискание научной степени канд. юрид. наук : 12.00.01 / А.А. Малиновский. – М., 1995. – 188 с. – Режим доступа : [//www.lib.ua-ru.net/diss/cont/157174.html](http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/157174.html)
7. Иванов В.Ф. Массовая коммуникация как социальное явление / В.Ф. Иванов. – Режим доступа : [//www.journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=118](http://www.journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=118).
8. Иванов В.Н. Социология и пропаганда / [В.Н. Иванов, Г.А. Аванесова, С.Н. Быкова и др.] ; отв. ред. В.Н. Иванов. – (АН СССР. Институт социологических исследований). – М. : Наука, 1986. – 207 с.
9. Шевченко Т. Правовой статус Интернет СМИ в Украине: проблемы, перспективы урегулирования : материалы VI международной конференции “Право и Интернет”. – Режим доступа : [//www.ifar.ru/pi/06/r21.htm](http://www.ifar.ru/pi/06/r21.htm)
10. Афанасьева Е. Интернет-СМИ в Украине : объем прав и степень ответственности : материалы научно-практической конференции “Мультимедийная журналистика Евразии-2007: интегрированные маркетинговые технологии Востока и Запада”, (Казань, 5 – 6 декабря 2007 года). – Казань : Изд-во Казанск. гос. ун-та, 2007. – С.20 – 22.
11. Ответ Россохранкультуры на запрос Фонда защиты гласности. – Режим доступа : [//www.blogs.drweb.com/node/241](http://www.blogs.drweb.com/node/241)
12. СМИ и Интернет: проблемы правового регулирования ; автор, составитель проф. В.Н. Монахов. – М. : ЭКОПРИНТ, 2003, – 320 с.

13. Монахов В.Н. Свобода массовой информации в интернете. Правовые условия реализации / В.Н. Монахов. – М. : Галерея, 2005. – 416 с. – (Фонд защиты гласности).
14. Declaration on freedom of communication on the Internet (Adopted by the Committee of Ministers on 28 May 2003 at the 840th meeting of the Ministers' Deputies) / Комитет Министров Совета Европы. – Режим доступа : [//www.wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=37031](http://www.wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=37031).
15. О праве на ответ в новой медиа-среде : Рекомендация (2004)161 Комитета Министров государствам-членам от 15 декабря 2004 года / Комитет Министров Совета Европы. – Режим доступа : [//www.ebu.ch/CMSimages/en/leg_ref_coe_r2004_16_right_of_reply_151204_tcm6-36730.pdf](http://www.ebu.ch/CMSimages/en/leg_ref_coe_r2004_16_right_of_reply_151204_tcm6-36730.pdf)
16. Recommendation CM/Rec(2007)16 of the Committee of Ministers to member states on measures to promote the public service value of the Internet (Adopted by the Committee of Ministers on 7 November 2007 at the 1010th meeting of the Ministers' Deputies) / Комитет Министров Совета Европы. – Режим доступа : [//www.wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1207291](http://www.wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1207291)
17. Индикаторы положения СМИ в условиях демократии : Резолюция Парламентской Ассамблеи Совета Европы 1636(2008). – Режим доступа : [//www.coe.int/T/r/Parliamentary_Assembly/\[Russian_documents\]/\[2008\]/\[Nov2008\]/Res1_636_rus.asp](http://www.coe.int/T/r/Parliamentary_Assembly/[Russian_documents]/[2008]/[Nov2008]/Res1_636_rus.asp)
18. European Parliament resolution of 16 December 2008 on media literacy in a digital world (2008/2129(INI)). – Режим доступа : [//www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2008-0598+0+DOC+XML+V0//EN](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2008-0598+0+DOC+XML+V0//EN)
19. Курбалийя Й. Управление Интернетом / Й. Курбалийя. – М., 2010. – 208 с.
20. Защита источников информации журналистов : Рекомендация Парламентской Ассамблеи Совета Европы № 1950 (2011) 25/01/2011. – Режим доступа : [//www.assembly.coe.int/ASP/Doc/ATListingDetails_E.asp?ATID=11281](http://www.assembly.coe.int/ASP/Doc/ATListingDetails_E.asp?ATID=11281)
21. Липсон М. Во имя защиты свободы выражения мнения: отрицание ошибочной нормы об ответственности за содержание материалов, публикуемых в Интернете : справочник по свободе массовой информации в Интернете ; под редакцией Кристиана Мёллера и Арно Амуру / М. Липсон. – Вена : ОБСЕ, 2004. – 38 – 48 с.

~~~~~ * * * ~~~~~